

Berlin Global - een nieuwe kennismaking

Berlijn. Stad waar revoluties plaatsvonden. Waar vernietigende oorlogen werden begonnen en waar oorlog vernietigend huishield. Waar de geschiedenis grenzen trok als littekens, die de ruimte verdelen en daarbinnen onbedoeld open plekken maken. Waar de dictatuur van de staat en die van de straat aan deze en gene zijde van de muur regeerden, en waarvan de nagelaten sporen langzaam door nieuwbouw uitgewist worden. Berlijn is levende geschiedenis.

Het voorbeeld van nieuwbouw die de deling van Berlijn ongedaan lijkt te moeten maken, is het herbouwde 17e eeuwse Stadsslot, dat als Humboldt Forum onlangs de deuren opende. Het is gebouwd op de oorspronkelijke plek. In de oorlog werd het een ruïne. De DDR blies dit restant van oude bezitspolitik op en bouwde er het hypermoderne Paleis van het Volk. Na de val van de muur werd het de ultieme vrijplaats voor kunstenaars, die het Zweifel (twijfel) noemden. Er was twijfel genoeg: wat te doen met dit voormalig Communistisch bastion? Laten staan of slopen, en wat dan? Het herenigde Berlijn koos voor sloop en herbouw van wat er ooit stond: het stadsslot. En dat is wat je ziet. Een fonkelnieuw 17e eeuws groot slot, midden in de stad die uitpuilt van moderne nieuwbouw. Surrealistisch. En in dit sluitstuk van hereniging, dit symbool van herstel van de stad, is op de eerste verdieping de tentoonstelling over Berlijn gevestigd: Berlin Global.

Geen eenvoudige taak, op zo'n beladen plek de essentie van de stad tentoon te stellen. Zoals de titel belooft geeft Berlin Global een globaal beeld van de stad, van Berlijn in de wereld en de wereld in Berlijn. Het doet dit aan de hand van zeven thema's (revolutie, open ruimtes, grenzen, vrije tijd, oorlog, mode en interconnectie). De themakeuze is evident en discutabel tegelijk. Waarom mode? Wat maakt vrije tijd in Berlijn zo bijzonder? Waarom niet 'de muur' of 'verdeling en hereniging'? Deze vragen stelt de tentoonstelling zelf niet, noch geeft het antwoorden.

De tentoonstelling is als het Humboldt Forum zelf zeer ruimtelijk van opzet, verdeeld over negen grote zalen achter elkaar, 4000 vierkante meter. De eerste zaal introduceert de tentoonstelling zelf, met wand vullende graffiti die de geschiedenis van Berlijn in de wereld en vice versa belicht. Dan een zaal die de zeven thema's introduceert. En pas daarna in elke zaal een thema. Dan zijn er nog een zaal voor reflectie en een werkplek voor educatie. Het is immens. En tegelijk is het licht en luchtig. Het bombardeert niet met kennis en objecten. Er is veel techniek, beeld en geluid, archief en animatie, die vlekkeloos en intuïtief werkt en nergens overdadig of overheersend is, maar wel in staat is je op te nemen en weg te dragen. De zalen verschillen sterk in sfeer, wat de overgang van thema voelbaar maakt. Het is hier en daar een ware belevenis.

De zaal over 'open ruimtes' is in mijn ogen de meest geslaagde. Het belicht de ruimtelijke kaalslag van oorlog, verdeling en hereniging. Manshoge schermen tonen beelden van de stad in andere, barre tijden. Je loopt er als het ware doorheen. Achter die schermen zijn ruimtes die voorbeelden geven van de geestelijke open ruimte die de stad beidt. De krakersbeweging uiteraard, maar ook de voorlopersrol in gendervrijheid - de eerste transseksuele operatie vond er plaats - en godsdienstvrijheid. De beperking van de vrijheid komt ook aan bod met twee kunstwerken: het graf voor de betaalbare woning met een rouwboekje namens AIRBNB, en een wand voor openbare beelden van surveillancecamera's. Het is de wereld op de schaal van Berlijn.

Leerzaam is de aandacht voor de revoluties. Hoewel die niet los te zien zijn van de oorlogen die er woedden, zijn de omwentelingen die in Berlijn plaatsvonden indrukwekkend: de val van het Keizerrijk (1918), de verdeling tussen Oost en West (1953) en de val van de muur (1989). Maar ook de studentenprotesten (1967) en de mislukte revolutie van 1848 komen aan bod. De omwenteling die de Nazi's veroorzaakten gaat aan deze zaal voorbij, en komt in de zaal over oorlog aan bod, wat de beperking van thema's merkbaar maakt. Bepaald indrukwekkend zijn de twee ovale hoge projectiewanden waartussen het publiek zich opgenomen voelt in de historische beelden.

De invloed van de oorlogen op de stad is minder goed af te zonderen van de invloed ervan op het land en de wereld. Het is ook zo'n groot Duits thema, dat het ondoenlijk is dit met één zaal af te doen. Dat lukt dan ook niet echt. De persoonlijke verhalen dragen het thema des te meer, over de Joodse econome Cora Berliner, gefusilleerd in de bossen bij Minsk, of de zwarte acteur Mahjub bin Adam Mohamed Hussein, die als bediende in vele rollen figureerde, en omkwam in concentratiekamp Sachsenhausen.

Berlijn staat bekend om zijn nachtleven, vooral in het interbellum en eind 20e eeuw. In de zaal over 'vrije tijd' is dat teruggebracht tot een wand met posters van concerten en een silent disco. Dat is veel en weinig tegelijk. Het nachtleven alleen al leent zich voor een hele zaal. Fraai is het contrast met het van staatswege goedgekeurde vermaak in het Volkspaleis, het gesloopt gebouw dat hier zijn enige echte en terechte aandacht krijgt. Indruk maken de vele artiesten die voor de Nazis' vluchtten naar de VS, zoals Max Reinhardt, Billy Wilder, Kurt Wiel, Bertold Brecht. Hun handtekeningen op een wand als wall of fame toont de artistieke aderlating van Hitler's revolutie.

Minder geslaagd is de zaal over grenzen, waar een zeer interessante bron van ruimtelijk-historische statistiek verzandt in gekozen expositievorm. De stad ligt als een geësthetiseerde statische landkaart op de grond en de informatie staat op tablets die zijn vormgegeven als landmeters die om de kaart heen staan. Te gezocht en te weinig indrukwekkend, zeker na alle dan al opgedane indrukken. Weinig overtuigend is de zaal over mode, die in etalage's een straatbeeld wil geven dat niet noodzakelijk exclusief Berlijns is. De binnenruimte achter de etalage's vertelt de geschiedenis van textielindustrie in de stad met vier kledingstukken, waaronder een uniform uit het vrouwenconcentratiekamp Ravensbrück. Dat is behoorlijk 'in your face' maar valt in deze kleine ruimte eerder weg tussen de vele teksten die ook het fair fashion en het klimaat bespreken

De verbondenheid van de wereld met Berlijn en vice versa is wellicht het sterkst voelbaar in een video over zwarten in het Duitse entertainment. Twee generaties in Duitsland geboren zwarte mensen vertellen hoe zij hun zwartheid hebben ervaren. Fragmenten uit de films en televisieprogramma's waarin zij voorkomen, geven, met de ogen van nu, een ontluisterend beeld dat nog altijd actueel is. Zo welkom is deze verbondenheid nog steeds niet over en weer. De video is geen aanklacht, eerder een ode aan het land en een oproep om die inclusiever te maken. Een parel.

Berlin Global is omvangrijk en selectief tegelijk. Mijn in Berlijn geboren en getogen medebezoeker verwonderde zich soms over de gemaakte keuzes. Waarom dit, en niet dat? Bekende namen worden gemeden - geen *Heroes*, geen *Himmel über Berlin* of *Berlin Alexanderplatz* - en de Tweede Wereldoorlog noch de deling krijgen de hoofdrol. Dat geeft het geheel een frisheid die verrast. Vele stemmen zijn te horen, niet één domineert. Het maakt Berlin Global tot een geloofwaardige nieuwe kennismaking met de veelzijdige stad die Berlijn is.

Siebe Weide
9 augustus 2021